

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 10

*Матеріали ІХ Всеукраїнської
науково-практичної конференції
“Становлення та розвиток української державності:
актуальні проблеми державного та регіонального управління
на сучасному етапі розвитку суспільства”,
м. Київ, МАУП, 14 листопада 2013 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2014

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 1 від 29.01.14)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук, проф.;
А. А. Ізнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук, проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
Ф. М. Медвідь, канд. філос. наук, проф.
О. В. Куроченко, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук, проф.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соціальних наук, проф.;
В. В. Утвенко, канд. іст. наук, доц.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук, проф;
М. В. Чечетов, д-р наук держ. упр., проф.;
Н. П. Ярош, д-р наук держ. упр.

Видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”

Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] /
МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 10: Матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. “Становлення та розвиток української державності: актуальні проблеми державного та регіонального управління на сучасному етапі розвитку суспільства”, м. Київ, 14 листоп. 2013 р. / редкол.: А. М. Подоляка (голова) [та ін.]. — 2014. — 414 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано статті учасників науково-практичної конференції, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — становленню України як держави. Розглядається формування державності в Україні у різні періоди історії та в різних аспектах.

Для науковців і державних службовців, політиків і політологів, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і суспільства.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

Шаповалова А. М. Влада та громадянське суспільство в контексті глобалізаційних процесів ХХІ століття.....	110	Омельчук В. В. Італія в системі політико-правових впливів Візантійської імперії у VI столітті.....	177
Лісовський П. М. Толерантність як духовний пріоритет феноменології мудрості в сучасну добу глобалізму.....	114	Медвідь Ф. М., Хоменко В. О., Васильєва З. А. Становлення і розвиток правової держави в Україні: філософсько-правові засади	182
Утвенко В. В. Регіональні особливості розвитку житлово-комунального господарства України	116	Медвідь Ф. М., Чорний Е. В., Нестеренко О. С. Методологія юридичної практики в умовах модернізації політичної системи України	188
Гольцов А. Г. Геостратегія України за умов асоціації з Європейським Союзом.....	122	Медвідь Ф. М. Політико-правові погляди Тараса Шевченка	194
Гула О. А. Досвід державного управління в системі освіти Польщі	127	Баєв В. В. Міжнародне та державне регулювання відносин у сфері управління якістю на туристичних підприємствах.....	199
Дікарев О. І., Фоміна І. М. Стратегічний менеджмент політичних ризиків: світовий досвід та Україна	130	Золотаревський А. В. Місце соціального інтелекту в системі державного управління.....	206
Філіна Г. І. Ефективне ціноутворення як невід'ємна складова стратегії розвитку підприємства	138	Марченко С. М. Упровадження електронних торгів як механізм забезпечення ефективності системи державних закупівель України	208
Кобрицький В. В., Григор'єва М. І. Проблеми адаптації іноземних корпоративних культур при спільному підприємстві в Україні.....	140	Чернявський А. А., Моторний П. О. Фінансово-правові механізми розвитку інновацій у банківській сфері України: теорія та практика	215
Коваль М. І. Оцінка та класифікація основних засобів: теорія, практика, шляхи вдосконалення	150	Бортник В. А. Удосконалення методів державного управління.....	220
Чупрій Л. В., Настояща К. В. Концептуальні підходи до державної політики в гуманітарній сфері (безпековий вимір)	157	Слободян С. І. Сутність комунікативних технологій та пов'язані з ними проблеми громадської думки	225
Шклярук С. Г. Глобальні тенденції в трансформаційних процесах світової фінансової системи	160	Сабадуха О. В., Чорна М. Ф. Проблема політичної відповідальності в умовах розбудови	
Шконда В. В. Інноваційні кластери в стратегії розвитку економіки України	168		

РОЛЬ ЦЕРКВИ, ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА, ШКОЛИ Й ДЕРЖАВИ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ В ГРОМАДСЬКУ СВІДОМІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ІДЕОЛОГІЇ ПЕРСОНАЛІЗМУ

Становлення і розвиток української державності, вип. 10, с. 171–176

*Де занепадає моральна, духовна сила,
розпадається і гине й матерія, гинуть народи.*

Дмитро Донцов

Нині духовна та ідеологічна ситуація в Україні надзвичайно суперечлива. Маємо посттоталітарну ситуацію нерозуміння ролі державної ідеології у життєдіяльності суспільства. Двадцять років незалежності вочевидь демонструють нездатність посередньої людини до цілісного осмислення економічних, політичних, культурних, духовних проблем українського суспільства. Орієнтація на власну вигоду, лінійне мислення, нездатність в інтересах нації побачити свій інтерес доводять, що посередня людина, з якої складається чинна еліта, неспроможна запропонувати народу України державну ідеологію. Із усіх можливих типів кризових ситуацій маємо найскладнішу: в суспільстві відсутня критична маса діячів особистісного рівня розвитку, здатних спонукатися інтересом суспільства й держави. Умовою відродження особистісного начала в суспільстві, цінностей особистісного

буття є розробка такої ідеології, яка була б зорієнтована на відродження особистісного начала в людині.

Певною мірою цю кризу можна пояснити тим, що особистості в Україні планомірно знищувалися. Результат — в усіх сферах життя панує людина посереднього рівня розвитку — людина маси. Потрібна така державна ідеологія, яка б активізувала особистісне начало у тих членів суспільства, у яких воно ще залишилося. Отже, нашою метою є довести необхідність скоординованих зусиль Церкви, громадянського суспільства, школи й держави щодо впровадження в громадянську свідомість ідеології персоналізму, що передбачає розв'язання таких завдань: по-перше, сформулювати основні положення ідеології персоналізму як державної ідеології; по-друге, накреслити напрями реалізації ідеології персоналізму; по-третє, визначити концептуальних персонажів її реалізації.

А. Дж. Тойнбі, досліджуючи процес занепаду держав і цивілізацій, робить висновок, що внутрішньою причиною їх занепаду є деградація еліти і перетворення її на внутрішній пролетаріат [10, 385–387]. Р. Хіггінс доводить, що найглибшою причиною, яка призводить до катастрофи суспільств, є духовна сліпота як еліти, так і керованих [11, 30–33]. Якщо застосувати ці загальні висновки до України, то треба визнати, що особистісне начало, яке становить серцевину національного духу, суттєво постраждало. Результат — політична, моральна й інтелектуальна деградація певної частини громадян: люди втратили здатність бути суб'єктами діяльності. Конструктивною працею щодо осмислення ролі й призначення ідеології в суспільстві є колективна монографія “Культура. Ідеологія. Особистість”. Автори з методолого-світоглядної позиції виступили за реабілітацію ідеології, яку розглядають як “духовну сутність держави” [2, 355]. Відсутність державної ідеології, на думку авторів, призвела до того, що еліта суспільства не здатна адекватно сприймати життя, а народ утратив ідеал [2, 358].

Французький філософ і психолог С. Московичі, осмислюючи взаємозв'язок між економікою та ідеологією, сформулював в афористичній формі закон: якщо економічний елемент — це кисень існування суспільства, то ідеологічний або релігійний — це водень. Можна обговорювати їх пропорцію, але не зв'язок [6, 48]. Сформульований взаємозв'язок двох змінних величин посередня людина зрозуміти не здатна: у тоталітарному суспільстві вона абсолютизує ідеоло-

гію, у посттоталітарному — економіку. Поєднати економіку з ідеологією посередня людина нездатна — не вистачає здібностей.

Органічно поєднувати економіку з політикою, правом, соціальною сферою, культурою, одним словом, матеріальне з духовним здатна лише особистість — індивід третього рівня розвитку здібностей [1]. Отже, в основу суспільного буття треба покласти здібності особистості. На філософському рівні ще в IV ст. до Р. Х. Платон сказав, що державою мають правити філософи, якщо при владі перебуватиме посередня людина, то держава буде зруйнована [7, 178, 196].

Класичні ідеології реалізують пріоритет матеріального, який завів не лише Україну, а й світ в антрополого-глобальну катастрофу. Подолати пріоритет матеріального над ідеальним політичними засобами неможливо: потрібна нова ідеологія. Ідеологією, яка, на наш погляд, здатна об'єднати українську націю, є персоналізм [9]. Ідеологія персоналізму виникла не на порожньому місці. Ідеї персоналізму органічно притаманні українській філософській та соціально-політичній думці. Узагальнюючи ідеї українського персоналізму щодо потреб державної ідеології, сформулюємо основні її положення:

1. Філософсько-світоглядною основою ідеології персоналізму є концепція чотирьох рівнів розвитку сутнісних сил людини.

2. Пріоритет духовного над матеріальним, що має знайти конкретизацію в пріоритетному становищі особистості в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Цей принцип

мусить реалізовуватися в публічному тестуванні державних службовців і політичних лідерів на рівень розвитку їхніх сутнісних сил і подальшому публічному обговоренню результатів тестування.

3. Моральне та юридичне право кожного індивіда бути суб'єктом діяльності в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

4. Право людини, громадських організацій та трудових колективів на процес розробки і прийняття рішень в економічній, політичній, правовій, культурній та духовній сферах.

5. Моральний контроль нації за діяльністю влади, що має знайти юридичне закріплення в Конституції і відповідних нормативних актах.

6. Створення в суспільстві умов для реалізації потреби в самоактуалізації окремих індивідів, класів, верств, етносів, представників різних політичних сил і релігійних конфесій, що існують на теренах України.

Спеціально підкреслимо, що ідеологія персоналізму повною мірою задовольняє потреби народних мас. Нині посередня людина маніпулює свідомістю громадян, залишаючи її пасивним економічним та соціальним об'єктом, не спроможна створити ні економічних, ні будь-яких інших засад для самореалізації людини. Ідеологія персоналізму виступає не лише умовою реалізації пріоритету духовного над матеріальним, а й засобом добору кадрів, відновлює ідеали в суспільстві. Державна ідеологія має реалізовуватися спільними зусиллями Церкви, громадянського суспільства, школи й держави.

Проголосити пріоритет духовного над матеріальним — це лише поча-

ток. На сьогодні ні держава, ні жодна політична сила не розуміють ролі й значущості духовного, особистісного начала у відродженні України. Треба сформувати провідну верству, яка буде реалізовувати пріоритет духовного над матеріальним. Діячі українського націоналізму це розуміли. Вони були єдиною політичною силою в Україні у ХХ ст., що усвідомлювали роль і значущість пріоритету духовного над матеріальним у життєдіяльності людини й держави. Тому ця сила була й небезпечна і стільки на неї було скеровано антиукраїнської енергії. Україна — це країна, у якій панує популізм, головним носієм якого є політичні партії. Популізм веде до морального й інтелектуального розбещення: людина прагне отримувати матеріальні й соціальні блага при найменших затратах, отже, втрачає здатність бути суб'єктом діяльності. Розбещені народні маси приводять до влади політиків популістського рівня.

Ідеологія персоналізму має реалізовуватися у таких напрямках: 1) пробудження в людині й суспільстві потреби розбудовувати громадський лад у напрямі християнського ідеалу; 2) формування у людини здатності бути суб'єктом діяльності в економічній, соціально-політичній, культурній сферах; 3) утворення соціально-економічних, політичних, правових умов реалізації потреби бути суб'єктом діяльності.

Перший напрям реалізації ідеології персоналізму має розпочати втілювати у життя Церква. На жаль, українська Церква в тому стані, що не здатна до такої діяльності. Ми продовжуємо жити в умовах відо-

кремлення Церкви від держави і громадського життя, утім, як політичні партії популістськими засобами реалізують гегемонію матеріального. Проаналізуємо досвід європейських країн. Починаючи з праць М. Вебера та Е. Дюркгейма відбувається усвідомлення необхідності органічних взаємовідносин між Церквою, громадянським суспільством і державою. Так, Ж. Маритен пише: “Церква та політичне суспільство не можуть жити й розвиватися у повній ізоляції та незнанні одне одного” [4, 141]. Цей взаємозв’язок — не лише потреба сьогодення, а й загальна умова розвитку суспільства.

Думки Ж. Маритена розвиває С. Московичі, який піднімає релігію до фундаментальної засади буття суспільства: “Релігія є умова життя в суспільстві в усі часи й на будь-яких просторах” [6, 61]. Необхідність пріоритету Церкви в суспільстві С. Московичі пояснює тим, що “релігія тому виправдовує себе, що вона в очах усіх виправдовує й підносить суспільство” [6, 73].

Проаналізуємо взаємовідносини Церкви і громадянського суспільства. З точки зору повсякденної свідомості здається, що Церква є частиною громадянського суспільства. Утім, у процесі філософського аналізу Ж. Маритен доходить висновку, що насправді все навпаки. “Церква за своєю суттю є не частиною, а цілим; вона є абсолютно універсальною сферою, що розкинулася над усім світом — ... над будь-яким політичним суспільством” [4, 140]. Пріоритет Церкви над громадянським суспільством і державою — це не організаційний і не політичний, а пріоритет духов-

ний. Свої роздуми щодо місця та ролі церкви у державі та громадянському суспільстві Ж. Маритен завершує постановкою проблеми: “Держави повинні зробити вибір за чи проти Євангелія” [4, 147].

В Європі зроблені певні кроки до взаємодії Церкви, громадянського суспільства і держави. Відокремлення Церкви від держави не означає відокремлення від громадянського суспільства і державного життя. Утім, в українському суспільстві Церква поки що не відіграє активної ролі. Для довідки зазначимо, що очільники українського націоналізму С. Бандера, С. Ленкавський, Я. Стецько, на відміну від сучасної еліти, розуміли роль духовного компоненту в розбудові держави. Досліджуючи роль Церкви у формуванні європейської людини, Д. Донцов висновує: “Західній (католицькій — В. С.) церкві вдалося те, чого не вдалося православію — виховати тип сучасного Європейця, свідомого своїх прав і обов’язків, зробити з нього «політичну істоту»” [3, 122]. Католицька церква доклала надзвичайно багато зусиль, щоб надати політичному і громадському життю християнського характеру. Церква скликала численні собори, з одного боку, для реформи самої школи, а з другого, — до наближення громадського устрою до християнського ідеалу. Врешті-решт, церква виховала у європейців здатність бути суб’єктом діяльності.

Українська Церква має конструктивно використовувати досвід християнських церков Європи й підтримати ідеологію персоналізму, оскільки вона, по-перше, не суперечить християнським поглядам на лю-

дину, по-друге, одним із джерел має християнську концепцію особистості.

Другий напрям має реалізовуватися спільними зусиллями церкви, школи і громадянського суспільства. Католицька Церква зіграла важливу роль у формуванні в європейській людини здатності бути суб'єктом діяльності. Церква орієнтувала людину на активність: економічну, соціально-політичну, громадську. Утім, як Московська православна Церква, що була і є на службі у держави, виховувала й виховує людину в покорі.

Школа підтримує і продовжує зусилля Церкви щодо відродження духовного (особистісного) начала в суспільстві. Школа психолого-педагогічними засобами має виховувати здібності спонукатися інтересом держави й суспільства [1; 8, 154–159].

Третій напрям має реалізовувати держава і громадянське суспільство. На рівні Конституції мусить бути закріплено пріоритет духовного над матеріальним і право людини бути суб'єктом економічної, політичної, культурної, духовної діяльності. Державні й громадські діячі мають бути уособленням моральності й духовності.

В умовах пріоритету матеріального над духовним концептуальними персонажами є політики та державні діячі. Розігруючи карту матеріальних благ, вони маніпулюють свідомістю народних мас. Найточніше маніпулятивну сутність політики в умовах знеособленої парадигми буття людини виклав С. Московичі: “Політика — раціональна форма використання ірраціональної сутності мас” [5, 63]. Потрібно відновити органічний взаємозв'язок моралі й політики. Церква

має право давати моральну оцінку політичним і державним рішенням та діям влади. “Політика являє собою галузь етики, але ця галузь суттєво відрізняється від інших галузей на тому ж стовбурі. Бо в людському житті є дві вищі цілі, причому одна з них підкорена іншій: вища мета, за такого порядку, є земне загальне благо...” [6, 64].

Подолати пріоритет матеріального над духовним політичними засобами неможливо. Епоха Відродження і Нового часу на місце Бога поставила людину, що призвело до антрополого-глобальної катастрофи. У світогляді людства має відбутися духовна революція: пріоритет матеріального має змінитися на пріоритет духовного. Спеціально підкреслимо, що пріоритет духовного над матеріальним не означає ігнорування матеріальних умов життя. Має бути започаткована антропологія спасіння. Родоначальником такого підходу слід вважати Франциска Ассизького (1182–1226).

Політики і державні службовці не здатні змінити парадигму буття людини. Змінити пріоритет розвитку — це змінити концептуальних персонажів (Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі) суспільного буття. Для цього потрібні нові концептуальні персонажі: священик, філософ, учитель, психолог, митець, науковець. Концептуальні персонажі — це особистості, що першими торують шлях.

Орієнтація чинної влади на пріоритет матеріального провалилася. Відродження України може відбутися лише за умов усвідомлення необхідності пріоритету духовного над матеріальним, прийняттям державної ідеології персоналізму. Від-

родження пріоритету духовного над матеріальним сприятиме моральному очищенню суспільства і політики зокрема.

Розпочати реалізацію ідеології персоналізму має Церква, оскільки вона найближче до цього завдання і в неї є достатній історичний досвід і громадянська довіра.

Література

1. *Гречаний А. Ф.* Філософія способностей в контексте пріоритета духовного над матеріальним / А. Ф. Гречаний, В. А. Сабадуха. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukr-way.com.ua/108-ukrayinsk-naukovc-pro-duhovne-ta-materalne.html>
2. *Губерський Л.* Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз / Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко. — [2-ге вид.]. — К.: Знання України, 2005. — 580 с.
3. *Донцов Д.* Підстави нашої політики / Д. Донцов // Твори. — Л., 2001. — Т. 1.: Геополітичні та ідеологічні праці. — С. 91–240.
4. *Маритен Жак.* Человек и государство / Жак Маритен. — М.: Идея-Пресс, 2000. — 196 с.
5. *Московичи С.* Век толп. Исторический трактат по психологии масс / С. Московичи. — М.: Центр психологии и психотерапии, 1998. — 480 с.
6. *Московичи С.* Машина, творящая богов / С. Московичи. — М.: Центр психологии и психотерапии, 1998. — 560 с.
7. *Платон.* Держава / Платон; Пер. з давньогрецьк. Д. Коваль. — К.: Основи, 2005. — 355 с.
8. *Сабадуха В. О.* Українська національна ідея та концепція особистісного буття: [монографія] / В. О. Сабадуха. — 2-ге вид., випр. — Івано-Франківськ: Фоліант, 2012. — 176 с.
9. *Сабадуха В. О.* Персоналізм як українська державна ідеологія / В. О. Сабадуха // Психологія і суспільство. — 2013. — № 1. — С. 21–30.
10. *Тойнбі А. Дж.* Дослідження історії: (скорочена версія томів I/VI Д. Ч. Сомервелла): В 2 т. / А. Дж. Тойнбі. — К.: Основи, 1995. — Т. 1. — 1995. — 614 с.
11. *Хиггинс Р.* Седьмой враг. Человеческий фактор в глобальном кризисе / Р. Хиггинс // Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности. — М., 1990. — С. 26–77.